Ще не смерклося, коли Федько спустився до ручаю. Високі зарості топольника і черемхи обступили гирло, відбиваючись у воді темними невиразними обрисами. Тихо пливли перші опалі листочки. Десь далеко джеркотіла вода на перекаті.

Хлопчик на повні груди вдихнув свіжого повітря і з лоскотно приємними мріями про невідоме верхів'я ручаю, де ковбані повні риби, подався ледь помітною стежкою. За кілька тижнів риба почне спускатися з ручаїв у річку на зимівлю, але зараз вона там, у верхів'ях, що загубилися серед пустельної тундри.

Він швидко подолав три, а може, чотири кілометри. Далі стежки не було, і він пішов повільніше, продираючись крізь кущі та раз у раз перебродячи ручай то на один, то на другий бік, щоб обминути непролазну гущавину або купинястий берег.

Нарешті він зрозумів, що марнує час, ідучи за всіма звивами річки, і вибрався з долини на високий берег.

Безмежна тундра слалася, скільки сягало око, і губилась у вечірньому присмерку. Заросла кущами долина ручаю покрученою темною стрічкою пролягла на сірій рівнині, як величезний глибокий рів серед поля. Хлопчик озирнувся. Гирло ручаю і вузьку смужку біля річки, в яку впадав ручай, уже вкутала темрява, і Федько подумав, що далеченько одійшов від дому. Він спинився.

Один у тундрі!

Дванадцятирічний хлопець один-однісінький уночі стоїть серед безмежної тундри і нітрішечки нічого не боїться!

Раптом голосний гудок розірвав тишу. Сяючи вогнями, з темряви виринув пароплав і, як чудесне видиво, пройшов на південь. Може, саме

на цьому пароплаві за якийсь тиждень Федькові доведеться їхати до школи? Він провів очима вогні і зрозумів, що відійшов од дому не так і далеко.

Школа! Там товариші, а тут він сам один. Його село складається з однієї хати, а зветься воно — Федір, за іменем Федькового діда Федора. Коли Федько вступав до школи, хтось із старшокласників, глузуючи, спитав:

— Скажи, хлопче, що це таке Федір — село чи місто?

— А це не село і не місто, це — мій дід Федір,— простодушно відповів Федько.

Усі сміялися, але потім, коли Федько навчився читати і йому на карті їхнього краю показали крапку і біля неї напис "с. Федір", він відчув гордість. І хоч інколи жартома на нього казали "Федір з Федора", все ж не в кожного такий дід, щоб на географічній карті позначали його хату!

Один у тундрі!

Пароплав сховався за виступом берега, вогні зникли, і від цього темрява стала враз густішою. Спотикаючись на купини і плутаючись у полярній берізці, хлопець навпростець поспішав туди, де чорна стрічка ручаю, зробивши кілька крутих колін, знову ніби виправлялась.

Стало зовсім темно, і Федько радів: саме така ніч і потрібна, щоб ловити рибу острогою.

Він кинувся бігти, щоб швидше добратися до місця, та, спіткнувшися, упав. "У тундрі треба берегти свої сили, бо невідомо, що тебе чекає попереду",— згадав він батькові слова і, схопившись на ноги, швидко попрямував далі.

Минуло, мабуть, годин зо дві. Темна смуга ручаю стала значно вужча.

Здалеку від річки пролунало потужне двигтіння, здавалося, летів літак, але звук ішов низом. Хлопчик прислухався.

— Глісер!

Федько вдивлявся туди, звідки долітав шум мотора, але не побачив огнів. Раптом, ніби вітаючи глісер, з протилежного боку глухо прогудів гудок паровоза, а в небі з'явився літак. Хлопчик стояв, прислухаючись до звуків нічної тундри, і йому стало трохи сумно, що він уже не має права сказати:

— Один серед тундри!

Ні, він не один... Тепер тундра — не пустеля. І в селі Федір, що складається з однієї хати, є телевізор!

Ну, що ж? Можна починати ловити рибу. Федько солодко потягсь і спустився з високого берега вниз. Вода була чорна, від цього ручай здавався неймовірної глибини, і на якусь мить хлопцеві стало страшно. Здається, ступиш крок, посковзнешся, і тебе затягне в чорну безодню...

Він одійшов від берега, скинув з плечей рюкзак, швидко наламав сухого хмизу і розпалив багаття. Полум'я освітило тоненькі стовбури топольника і зеленкувату лозу, а вода на плесі стала ще чорнішою.

Стримуючи хвилювання, Федько підійшов до води. Вона враз утратила свою чорноту і показала замулене кам'янисте дно. На двох камінцях ледь-ледь коливалися кущики слизьких водоростей, тоненьких, як волосся. Кілька довгастих жовтих листочків лози вимальовувалося на темному намулі. Почорніла від часу, вкрита

слизьким мохом, ломака непорушно лежала біля самого берега. Риби не було.

Федько зітхнув і, обережно ступаючи, став обходити плесо, може, риба сховалась у водоростях. Він дійшов до чорної ломаки, і серце в нього гарячково застукотіло. Блискуча поверхня деревини кінчалася... риб'ячим хвостом! Це був миньок! Півметровий миньок лежав без жодного руху біля самого берега, зігнувши довге тіло точнісінько, як ломака.

Затаївши дух, Федько підняв острогу і, наставивши її над миньком, з усієї сили опустив у воду. Плесо враз утратило прозорість, і хлопчик уже нічого не бачив, тільки почув, як рвучко пручається рибина. Він обома руками натиснув на острогу. Рибина кидалася тепер з такою силою, що Федько ледве втримував у руках острогу. Тоді він стрибнув у воду, намацав голову минька і, вхопивши за зябра, одним махом викинув його на сухе.

Хлопець повернувся до вогнища і хвилину відпочивав, розглядаючи здобич. Оце так миньок! Завтра мама й дід, навіть батько, хвалитимуть його. Ех, побачили б цього минька товариші! Та вони далеко... Мама й дід завжди хвалять Федька. От коли б товариші по школі...

Відпочивши, пішов далі по ручаю. Острога раз у раз чіплялася за кущі, під ноги потрапляли сховані у траві валуни, хлопчик спотикався, падав, схоплювався на ноги, поки нарешті не дістався до нового плеса.

Від кількох великих валунів падали довгі тіні, закриваючи половину дна, а в освітленій частині, тихо ворушачи плавниками, виблискували товстими спинами харіуси. їх було з десяток, і Федько мало не скрикнув від радості й здивування.

Риба стояла нерухомо, вишикувавшись проти течії. Хлопець через силу відірвав погляд од найбільшого харіуса і почав розглядати дно.

Валуни, кілька жмутків водоростей. Раптом його увагу привернула дивна річ. На дні лежало щось подібне до стовбура дерева. Але ж у цих місцях не росло жодної деревини, крім жалюгідних кущів. Звідки сюди могла потрапити така колода? Федько підійшов ближче, вдивляючись у довгасту річ, половина якої ховалася в тіні валуна. Вона була не чорна і не сіра, як звичайно дерево в воді, а жовтувата і блискуча, як камінь. І тут Федько, нарешті, зрозумів, що це таке. Він забув про рибу, про найбільшого харіуса і стрибнув у воду: на дні ручаю лежав бивень мамонта. Бивень, який коштував величезні гроші і знайти якого Федько міг тільки мріяти. Багато тисяч років пролежав він у землі і тепер волею випадку з'явився на поверхні. Не інакше як цього літа обвалився тут берег. Вода змила ґрунт, залишивши на дні валуни і цей бивень.

Не звертаючи уваги на рибу, що кинулась урозтіч, Федько потягнув бивень до берега. В воді він ішов легко, та досить було витягти один його кінець на сухе, як Федькових сил не вистачило. Тоді він став підтягати до берега той край, що був у воді, і з великими зусиллями, нарешті, витяг бивня з води.

Лише зараз Федько помітив, що змокрів, а за хвилину відчув, що починає мерзнути. Він кинувся в кущі, набрав оберемок палива і розклав вогнище. Гріючись, хлопчик милувався бивнем, товстим, як рука дорослої людини, одягнутої в кожух. Ніколи йому так не щастило! Хлопчик замріяно дивився на свою знахідку, коли враз його охопив сумнів. А що, коли бивень трухлявий? Тоді він втрачає свою вартість, з нього навіть мундштука не зробиш, а про шахи нічого й казати.

А втім, і трухлявий бивень має певну цінність, наприклад, для музею. Чудово! Він оддасть свого бивня в школу, гуртку юннатів. Нехай усі бачать, які мамонти ходили колись по їхній тундрі. Справді, це буде чудово! Не в кожній школі є такий експонат. А на зборах гуртка юннатів Федько розповість, як знайшов його.

А якщо бивень не трухлявий? О, тоді йому немає ціни!

Ловити рибу перехотілося, та Федько ще пройшов до плеса і поцілив доброго харіуса. Але того запалу вже не було, думки весь час поверталися до бивня. Що ж з ним усе-таки робити? Може, віддати батькам? От-от, так буде найкраще... Батьки знайдуть, як його використати.

Це було правильне вирішення, але Федько зітхнув. Чомусь правильні вирішення нецікаві... І десь у глибині свідомості заворушилось бажання, щоб бивень був усередині трухлявий. Тоді Федько подарував би його шкільному музею. Він уявив своїх товаришів, класного керівника, інших учителів, які зберуться коло бивня, і усміхнувся. Ото було б цікаво! А напис на бирці він зробив би такий: "Від Федора". Він не честолюбний, "Від Федора" — означає від села Федір.

Обличчя товаришів постали в його уяві як живі, і він не переставав замріяно усміхатись. Потім ножем попробував міцність бивня. Твердий, як камінь. Але це ще не доказ того, що бивень добрий. Адже бивні шаруваті, і між окремими прошарками часто буває цвіль. Тоді зробити з нього якусь річ неможливо.

Полум'я вогнища стало згасати, вода посіріла, кущі, які здавалися вночі густими, як стіна, тепер ніби розступились, і крізь них виднілася купиняста тундра. Невже починається ранок? Так, час повертатися додому. Але як доправити бивня?

Федько насупив брови і приклав палець до носа, що означало найвищий ступінь зосередженості, і хвилину думав. Далі витяг з кишені мотузку, прив'язав її до бивня і, зіпхнувши знахідку в воду, потяг її вниз за течією.

Він ішов уже з годину, коли раптом у кущах щось затріщало. Федько спинився. Може, ведмідь заблукав з лісу або вовк забіг від оленячих табунів, які незабаром почнуть повертатися? Хлопчик мимохіть стиснув у руці ножа і, прислухаючись, завмер на місці.

— Аго-го-гов! — раптом пролунало здалеку.— А-го-го!..

— Тато! — скрикнув Федько і кинувся назустріч батькові, а за кілька хвилин вів уже його до своєї знахідки.

Батько, побачивши бивень мамонта, витріщив очі:

— Оце так! І, здається, цілий! Ну, брат...— Він не знаходив слів для похвали синові, а той тільки всміхався.— Що ж ти з ним робитимеш? Куди подінеш?

— Якщо трухлявий, то віддамо у шкільний музей? Добре?

— А якщо ні? — примружив око тато.

— Може, в ньому всередині цвіль...

— А коли ні? — чомусь засміявся батько.

Федько помовчав, потім сказав, зітхнувши:

— У школі немає мамонтового бивня...

Батько йшов замисливши.

— А я теж учився в цій школі,— промовив він задумливо.— її відкрили в тисяча дев'ятсот сімнадцятому році. Революція відкрила цю школу. А в двадцять сьомому, коли я вступав до першого класу, святкували її десятилітній ювілей. І Радянській владі тоді десять років святкували.

— От ми й подаруємо нашій школі бивня! — захоплено промовив Федько, але батько промовчав.

Добравшись додому, він одразу ж узяв ножівку і почав відпилювати товстий край бивня, що був поколений тріщинами.

— Сталь! Просто сталь! — упрівши над бивнем, час від часу кидав він, а Федько принишк, стежачи за пилкою, і обличчя в нього було чомусь сумне.

Нарешті ножівка диркнула, потрісканий шматок упав на землю, і відпиляний торець засяяв тим неповторно ніншим блиском, що його дає лише слонова кістка.

— Ну! — вигукнув батько, обдуваючи відпиляний край і гладячи його долонею.— Цілий! Ось вона — дорогоцінна слонова кістка! — потім лукаво глянув на невеселого Федька:— Ну, кажи, що ти з ним робитимеш?

— Як ви скажете, так і зроблю...— нахиливши голову, тихо промовив хлопчик.

— Чого ж так? Ти вирішуй. Він — твій!

— І я ж ваш...— похнюпився Федько.

Батько хвилину мовчав, дивлячись на сумне синове обличчя.

— А школа? Вона теж наша? Га?

Федько спочатку не второпав, куди веде батько, потім очі його заблищали так, наче він знайшов ще одного бивня. Йому хотілося сказати, що його тато найкращий у світі, але такі слова краще промовляються в думці, і він мовчав.

— І на бирці напишемо,— засміявся батько,— "Від Федька з Федора".

— Ні,— щасливим голосом промовив Федько,— на бирці напишемо: "Від Федора і його тата з Федора".